

Tanítsd meg játszani!

Közoktatáspolitikai programunk a *nevelésközpontú iskola* megteremtése. Sokat *beszélünk* róla, de még sok mindent meg *kell tennünk*, hogy valósággá váljék. Az oktatást is az eddiginél hatékonyabban kell, és lehet a nevelési célok szolgálatába állítani. Ma már nem elegendő azonban, ha az iskolát csak a gyermek *munkabélyének* tekintjük, célunk, hogy *második otthonát* lássuk benne, ahol a mindennapos munka mellett megtalálja a lehetőséget a szórakozásra is. A tanuláson kívüli időben iskoláinkban egyre többféle program ösztönzi ifjúságunkat a szabad idő kulturált, értékes felhasználására. A tevékenységek között azonban alig kap teret a *játék!* Gyakori az is, hogy összekeveredik a munkával. Játszva tanulásról beszélünk. Igaz, a munka nem szükségszerűen gyötrelmem, lehet a legnemesebb emberi örömök forrása is, de az is igaz, hogy nem szabad összetéveszteni a játékkal, amelynek más a tartalma, szerepe és jellege az életben. A játszó személy (gyerek, felnőtt) nem konkrétan hasznos tevékenységre törekszik, hanem *az átélés élménye* motiválja. A játékokban csak olyan cselekvést végzünk, amelynek céljai az egyén számára minden külső kényszer nélkül fontosak. – A munkában élvezetet találhat az ember, de ennek éppen az az alapfeltétele, hogy tudatában legyen annak, hogy *dolgozik, feladatokat old meg, kötelességet teljesít*, és nem játszik. A tanítás–tanulás is nyújtson élményeket a tanulóknak, keltse fel érdeklődésüket, *akarják* is tudni, amit tanulniuk kell, *ismerjék fel*, hogy érdekes a különböző tantárgyak világa *szeressék* munkájukat (a tanulást) és azt, hogy teljesítése *erőfeszítést*, szorgalmat követel tőlük. Még a legkedvesebb tantárgy tanulása sem játék! Aki egész életében csak játszva kíván tanulni, nagyon kevés és rendszertelen ismeret elsajátítását tűzheti célul önmaga elé.

Az utóbbi időben egyre több szó esik a pedagógiában a gyerekek szabad idejéről. Két hibától kell óvakodnunk ezzel kapcsolatban:

1. helytelen lenne a szabad idő „államosítása”, tanterv, óratervszerű programozása, ennek ugyanis az *ifjúsági mozgalom* a gazdája,

2. de az sem lenne helyes, ha valaki a gyerekek szabad idejéből száműzné a pedagógiát, és a „*csináljak, amit akartok*” álláspontjára helyezkedne. Helyes szemléletre van szükség.

A helyes szemlélet kialakításáért, a helyes kezdeményezések kibontakoztatásáért viszont legtöbbször az iskolavezetés, személy szerint az igazgató tehet. – Amikor a múlt tanév elején a XI. kerület Baranyai úti általános iskolába helyeztek át, hogy szakfelügyelői kötelező óráimat ott lássam el, az igazgatónő szokatlanul azzal fogadott: keressük meg *együtt* azt a területet, amelyen mind az iskola, mind a magam szem-

pontjából a legtöbbet tehetek. Közös megbeszélés alapján esett választásunk a klub-szerű foglalkozások területére. Úgy véltük, ezen a területen találkozhat

a) az a pedagógiai igény, hogy a gyermekek *szabad idő kultúráját*, szokásait az iskolának kell megalapoznia,

b) az *úttörőcsapat* tartalmi munkájának indirekt pedagógiai segítségével,

c) és annak a felismerésnek következtetéseivel, amely szerint tanítványaink nem azért játszanak keveset, mert nincs rá idő és megfelelő hely. Igazi oka az, hogy nagyon kevés játékot ismernek, egyszerűen *nem tudnak játszani*. Pedig „A játék központi jelentősége, hogy éppen a játékban nyilvánul meg és alakul ki az ember különböző képessége. A játékban éli át, hogy hatni képes a világra” – írja Rubinstein. A különböző játékelméletek képviselői valamennyi játéktevékenység közül *a közös szabályjátékok* fontosságát emelik ki, mert éppen eközben ismeri meg a gyermek az emberek közti kapcsolatokat. Saját magával, és társaival szemben állásfoglalásra kényszerül. Fejlődik önismerete, önfegyelme, megfigyelőképessége, képzelete, érzelmi élete, és számos erkölcsi tulajdonsága (igazságosság, a siker-kudarccal elfogadása).

A játékelmélek tanulmányozása és saját tapasztalataim készítettek arra, hogy megfogalmazzam: „Szeretném megtanítani a gyerekeket játszani!”

Törzsiskolában a tanév elején, a kisdobos és úttörő tisztségviselők megválasztása után, a csapatvezető segítségével mozgósítottuk a „mókamestereket” és a „játékmeistereket” (3–7. osztályig). Egy sajátosan új kezdeményezés indításakor nagyon kellett ügyelnem arra, hogy a pedagógiai kudarcok hagyományos okait tudatosan elkerüljem:

1. nem didaktikai feladatot kívántam megoldani, ezért nem volt szándékom játékokra oktatni őket, a „*játsszótársuk akartam lenni!*”, úgy ahogy Millar játékpсихológus írja egyik híres könyvében; a gyermekeknek tanácsokat, utasításokat kell adnunk a játékhoz, és részvételünkkel vagy megkülönböztetett figyelmünkkel meg kell erősíteni azt a viselkedést bennük, amit pártolunk. Arra is figyelmeztet Millar, hogy *a felnőttek irányítása ne legyen feltűnő és legyen közvetett!*

2. nem lehetett célom, hogy az iskola valamennyi tanulójával én közvetlenül foglalkozzam. Tudtam, hogy *az ifjúság gyerekevezetőit* kell képessé tennem, hogy együttes munkánk (játékfoglalkozásaink) eredményeit tovább sugározzák raj- és örs-gyűlések keretében.

Minden pedagógiai tevékenység legizgalmasabb kérdése *a módszer* (a hogyan?). Különösen olyan területen, amelyen nem áll rendelkezésre útmutató, módszertani szakirodalom, nincs gyakorlati modell. Tudtam, hogy a „*mókamester-képzés*” módját magamnak kell megtalálnom.

Perdöntő volt a gyerekekkel való első találkozásom! – Játéktanítás helyett először segítséget ajánlottam fel. Érdeklődtem, hogyan képzelik, tervezik vállalt megbízatásukkal kapcsolatos tevékenységüket. Aktivitásuk egymást túlhaladó vitában jelentkezett. Bevallom, nagy erőfeszítésembe került, hogy az első hibát el ne kövessem. Az adott szituációban eredménytelen lett volna a baráti hangnemben megfogalmazott fegyelmzési kísérletem. Beavatkozás helyett bekapcsoltam riportermag-nómat. Itt-ott én is szóhoz jutottam azért. Ezeket a percekét igyekeztem felhasználni arra, hogy néhány konkrét játékot kezdeményezzek. Ismertettem több termi és szabadtéri játékot. Ezeknek lényegét, szabályait már előzőleg külön-külön legépeltem és kártyaszerűen kartonlapokra ragasztottam. Megkérdeztem, ezek közül melyik számukra a legérdekesebb, ki, melyik játékot tanítaná meg most nekünk? Felhívtam figyelmüket a *Játékmeister Szakpróba* füzetben olvasható tanácsra: „*A megtanítandó játékot nagyon jól kell ismerned! Könyvből nem lehet játékot tanítani, ne is pró-*

bálkozz vele!” – Nagy lelkesedéssel, egymás kezéből kapkodva vállalkoztak a feladatra. Egy óra múltán azonban, még mindig nem játszottunk. Elérkezettnek láttam az időt arra, hogy Sarkadi László leírt gondolatait a gyakorlatban alkalmazzam (Népszabadság, 1974. IV. 10.); szerinte a játék értő és tapintatos irányítással, *ha kell, beavatkozással*, a nevelés legjobb természetes lehetőségét kínálja. – Visszapergettem, és megszólaltattam a magnószalagot. Meghökkenő hatást váltott ki a gyerekekből. Elcsendesedtek, és maradék időnkben más-más mókamester vezetésével játszottunk.

Megfogalmaztuk saját törvényeinket: a jövőben egymás szavába nem vágunk, az irányítás joga mindig a játékvezetőé. Minden további találkozásunk első mozzanata lesz, hogy minden mókamester beszámol arról, hogy saját rajának, őrsének melyik új játékot tanította meg.

Minden hétfőn másfél órát töltöttünk együtt. Egy-egy alkalommal 2–3 új játékkal gazdagodva váltunk el. A játékszabályok sokszorosítását maguk a gyerekek vállalták, szüleik segítségével, gépelt lapokból féltve őrzött gyűjtemény született.

Gondot okozott számomra, hogy külön-külön foglalkozzam-e a kisdobosokkal és az úttörőkkel. Három variációval kísérleteztem:

- csak alsó tagozatosokkal (3–4. osztály),
- csak felső tagozatosokkal (5–6–7. osztály),
- együtt szervezett játékfoglalkozások keretében.

A gyerekek véleménye és saját tapasztalatom alapján *ez utóbbi volt a legeredményesebb*. Az ajánlott játékok kiválasztásánál arra törekedtem, hogy a különböző életkorú gyerekek számára vonzóak, érdekesek legyenek. Megkönnyítette a válogatást az is, hogy a felső tagozatosok többnyire kisdobos őrsök vezetői. Az együttes foglalkozásokban remekül érvényesült Makarenskónak az indirekt nevelésről és a párhuzamos nevelői hatásokról vallott elve. A gyakorlatban bebizonyosodott, hogy gyerekek *egymástól* természetesen fogadták a követeléseket; kölcsönösen csiszolták egymás magatartását. A gyakorlat igazolta Kabainé Huszka Antónia (Magyar Nemzet, 1974. XII. 22.) megállapítását: „A gyermek játék közben sajátítja el a szociális kommunikáció eszközeit és módjait. Minden *játék* igazi tartalma az, hogy *bírd a gyerekek és a felnőtt között*, amely nemcsak készségeket és képességeket, hanem a humán kapcsolatokat is fejleszti, kiteljesíti.”

Minden elmélet próbaköve a gyakorlat, ezért megnyugtató visszajelzést jelentett számomra az a tény, hogy néhány foglalkozás után a gyerekek elfogadták és magukénak érezték ezt az új kezdeményezést. Kollégáim derűsen közölték, hogy a tanulók már türelmetlenül várják a „*Mókamester nénit*” (sokan közülük még nem tudták a nevemet, azt senki sem, hogy szakfelügyelő vagyok).

A kísérlet első éve bebizonyította, hogy foglalkozásaink igazi haszna az iskola úttörőcsapatának életében mutatkozott meg. A húsz kis „mókamester” az őrsi és a rajgyűlések keretében több száz pajtásukat tanította meg játszani. A korszerű iskolában így válhat *egy nem tantárgyi óra* a nevelés hatékony, nélkülözhetetlen eszközévé. Mert nagyon igaz az, amit Albert Zsuzsa „Szabad-e játszani?” c. cikkében (Élet és Irodalom, 1974. IX. 14.) fogalmazott meg: „Aki nem tanult meg játszani, nem tud majd dolgozni sem... A játék öröme a teljes élet örömét jelenti. S aki ezt nem tanulta meg idejekorán, az nem tud majd mit kezdeni a szabad idejével – hétköznapi várja a vasárnapot, vasárnap a hétfőt.

... *Mi vár miránk, ha eltorzult embereket nevelünk?* – Sivár öregség.”

